

Uitgelezen

The Brave New World of Work

Paul Everaert

Ulrich Beck, *The Brave New World of Work*, uitgave Polity Press, 2000, pp. 201 (Vertaling van *Schöne neue Arbeitswelt. Vision Weltbürgergesellschaft*, uitgave Campus Verlag, 1999).

Dit boek over de toekomst van de arbeid, moet gesitueerd worden als een onderdeel van de bijdragen van Ulrich Beck over de geboorte van een tweede moderniteit. Dit product van de onbedoelde gevolgen van de eerste moderniteit wordt gekenmerkt door onzekerheid en 'dwang tot kiezen'. De vrijheid van de eerste moderniteit is gebaseerd op reguliere betaalde arbeid. Arbeid betekende niet alleen garantie van bestaanszekerheid en maatschappelijke integratie, 'volledige werkgelegenheid' was ook de basis van de democratie.

Afscheid nemen van de gedachte van 'volledige werkgelegenheid' is bij dergelijke verankering niet eenvoudig. De haalbaarheid van 'full employment' is dan ook als een evidente draad geweven in de scenario's die het debat over de toekomst van de arbeid produceert.

Hoofdstuk IV van het boek (pp. 36 tot 66) bespreekt de internationale discussie over de toekomst van de arbeid. Beck ordent deze toekomstscenario's aan de hand van de uitdagingen van de tweede moderniteit: de technologische revolutie, globalisering, ecologische crises en individualisering. De toekomstbeelden rangschikt Beck als optimistische scenario's, enerzijds, en, anderzijds, als ondergangsscenario's vanuit het standpunt: bereikbaarheid van volledige werkgelegenheid. Voor elke uitdaging kan Beck een hoopvolle en een wanhoopsboodschap vinden.

Via deze werkwijze schetst hij summier acht 'denkbeelden' over de toekomst van de arbeid.

In het voetspoor van André Gorz, twijfelt Beck aan de wenselijkheid en de haalbaarheid om volledige werkgelegenheid blijvend na te streven. De technologische revolutie is zo arbeidsbesparend, dat het maatschappelijk noodzakelijke volume arbeid ontoereikend is om iedereen werk te bezorgen. Het einde van de wenselijkheid/haalbaarheid van 'volledige werkgelegenheid' betekent evenwel niet het 'einde van het betaalde werk'.

De toekomstvisie van Beck wordt verwoord in de hoofdstukken VIII (vision of the Future I. The Europe of Civil Labour) en IX (Vision of the Future II. Postnational Civil Society) (pp. 121 tot 179). Beck pleit tegen het imperialisme van de reguliere betaalde arbeid en voor de 'pluri-actieve maatschappij'. Hij pleit, in dit kader, vooral voor afwisseling tussen betaalde arbeid en inzet voor de uitbouw van de civiele maatschappij. Het imperialisme van de betaalde arbeid is dodelijk geworden voor de democratie. Het is noodzakelijk om ruimte te geven aan de sociale energie van de 'kinderen van de vrijheid'. De voor de tweede moderniteit kenmerkende individualisering produceert een bonte mozaïek van motieven om te bouwen aan een civiele maatschappij. Er is bij de 'kinderen van de vrijheid' een onuitputtelijke bron van creativiteit om een experimentele cultuur tot stand te brengen. Op deze bodem moet de civiele maatschappij opnieuw ge(re)vitaliseerd worden. Voor dit engagement moet een sociale architectuur gebouwd worden, die tegemoetkomt aan de aard van het engagement van de nieuwe generaties: kortlopend, meer specifiek, meer overwogen en ook meer coöperatief. Zijn visie op de sociale omkadering omschrijft Beck als "civil labour". Deze sociale constructie situeert zich tussen betaalde arbeid en vrijwilligerswerk. Het is te definiëren als een tijdelijk overstappen van het circuit van de betaalde arbeid naar een activiteit die socialezekerheidsrechten genereert, met een vergoeding die, qua niveau, verwijst naar de werkloosheidsuitkering. De financiering gebeurt door de overheid (garantie van de overheid om uit de markt te stappen), enerzijds, en, anderzijds, door 'civil money' (middelen die door stichtingen

samengebracht worden, Beck verwijst ook naar de sponsoringssystemen van 'Artsen zonder grenzen', enz...). Hij bepleit een eigen structuur om projecten te erkennen.

Europa moet een eigen sociaal model opbouwen. Het (re)vitaliseren van de civiele maatschappij via een veelheid van projecten die mede gedragen worden door 'civil labour' ziet Beck als een belangrijke bijdrage tot het verlevendigen van de democratie.

De civiele maatschappij zal evenwel kosmopolitisch georiënteerd moeten zijn om een antwoord te geven op de globalisering. Vooral in hoofdstuk IX (Vision of the Future II. Postnational Civil Society) bespreekt hij ontwikkeling in de richting van 'transnational communities'.

Europa moet het Amerikaanse model niet als het grote voorbeeld navolgen (Hoofdstuk VII, The Great Example? Work and Democracy in de USA, pp. 110 - 120). De 'American way of capitalism' is niet de universele weg. De thesissen van het Amerikaanse jobmirakel heeft veel schaduwzijden: 'the working poor', de erosie van de middenklasse, het verval van sociaal kapitaal, het 'prisons miracle' (de 'gevaarlijke klassen' worden in de gevangenis gestopt).

Amerika wordt evenwel vaak als te volgen pad voorgesteld. Het onbedoeld gevolg van de navolging van de utopie van de neo-liberale vrije markt conceptualiseert Beck als 'the Brazilianization of the West' (zie hoofdstuk I) en hoofdstuk VI (A Thousand Worlds of Insecure Work. Europe's Future Glimpsed in Brazil). De pleidooien voor deregulering van de arbeidsmarkt – de Amerikaanse arbeidsmarkt – kunnen uitmonden in een segmentering van de arbeidsmarkt en van de samenleving. De tweede moderniteit kent veel trajecten. Afscheid van een universeel pad is karakteristiek, het pluralisme van ontwikkelingswegen is wet. In Brazilië kunnen we een glimp opvangen van wat de eenentwintigste eeuw zou kunnen worden in de Verenigde Staten en in Europa, als Europa de weg kiest van het Amerikaanse ontwikkelingsmodel.

In dit werkje van Beck worden veel onderwerpen aangesneden en met mekaar in verband gebracht. Dit maakt het geschrift boeiend, maar ook moeilijk. Het helpt als de lezer wat inzicht heeft in de analyses van de auteur omtrent de tweede moderniteit. Sommige passages zijn eenvoudiger als je de auteurs kent, waarop Beck steunt (onder meer John Gray, False Dawn. The delusions of global capitalism) en met wie hij discussieert. Het werk is eerder slordig gecomponeerd. Sommige onderdelen zijn eerder oppervlakkig uitgewerkt (onder meer bepaalde scenario's die hij distilleert uit het internationaal debat over de toekomst van de arbeid).

De argumentatie met betrekking tot de haalbaarheid en de wenselijkheid van 'full employment' kon ook wat grondiger en systematischer. Dit is des te meer het geval omdat we vandaag geconfronteerd worden met de paradox van de arbeidsmarkt: enerzijds, tekorten in heel wat deelarbeidsmarkten en, anderzijds, een blijvend grote groep werklozen. De mensen die aan de kant blijven staan en/of gehouden worden, kunnen niet vanzelfsprekend de open vacatures invullen. Economisch overbodig? Sociaal overbodig gemaakt door een zeer gedisciplineerd arbeidsbestel? Wat is 'employability'? Deze analyse is niet uitgebouwd in 'The Brave New World of Work'.

Beck stelt vooral de kolonisering van de levensloop door de betaalde arbeid aan de orde. De afstemming van arbeid en kwaliteit van het leven voor de sterk geïntegreerde middenklasse is, de facto, het thema van het geschrift. Het uitbouwen van een zekere flexibiliteit gedurende de loopbaan, in functie van zelf gekozen doelen, is het onderwerp. Beck stelt daarbij niet zozeer zorgmotieven of het zelfontplooiingsethos centraal, maar de kwestie van gemeenschapsontwikkeling als onderbouw van een levende democratie. Hoe paradoxaal ook: voor Beck is de individualisering een motor om gemeenschapszin tot ontwikkeling te brengen. Het arbeidsbestel moet daar ruimte voor maken. Het is de basis voor een Europees sociaal model.

Om een sociaal-juridische constructie te vinden, moeten we in dit land niet veel moeite doen. De basis is gelegd met formules van algemeen recht op loopbaanonderbreking (zie het laatste interprofessioneel akkoord). De bijdrage van Beck situeert zich vooral op het gebied van de legitieme gronden voor een flexibele loopbaan. Hoe zal dit functioneren in een periode met schaarste aan werknemers? Welke indirecte effecten zullen deze maatregelen hebben op de mensen die aan de onderrand of de zijkant van de arbeidsmarkt staan?

Oikos, Politiek, milieu, cultuur, 16, 5/2000, Uitgelezen

Het boek van Beck gaat over de toekomst van de arbeid in de tweede moderniteit. Hij heeft het over bevrijding **van** de arbeid, maar niet over bevrijding **in** de arbeid. Zou dit geen belangrijk thema zijn in de tweede moderniteit? De analyses van arbeidssociologen over onder meer 'call centers' tonen een scherpe tayloristische arbeidsdeling. Het doctoraal proefschrift van Geert Van Hootegem heeft als titel "De draaglijke traagheid van het management" (Acco, 2000). Is die traagheid wel zo draaglijk op het gebied van bevrijding in de arbeid? De kwaliteit van de arbeid is toch een onderdeel van de kwaliteit van het leven.

Paul Everaert
Departementshoofd Sociale School Heverlee - KH Leuven.